

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛІСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет лісового господарства та екології
Кафедра лісового та садово-паркового господарства

Кваліфікаційна робота
на правах рукопису

СТАНЧИК ДМИТРО СТАНІСЛАВОВИЧ

УДК 639.1.052:502.5

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

**ДОСВІД ВЕДЕННЯ МИСЛИВСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА В УГІДНЯХ
КОРОСТИШІВСЬКОЇ РАЙОННОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ УТМР
205 «Лісове господарство»**

Подається на здобуття освітнього ступеня «Магістр»

кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень.
Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на
відповідне джерело _____ **Д. С. Станчик**

(підпис, ініціали та прізвище здобувача вищої освіти)

Керівник роботи
Жуковський О. В.
доцент

Висновок кафедри лісового та садово-паркового господарства

за результатами попереднього захисту:

Протокол засідання кафедри лісового та садово-паркового господарства

№   від «   » грудня 2025 р.

Завідувач кафедри лісового та садово-паркового господарства

к. с.-г. н., доцент _____ Сірук Юрій Вікторович

« ____ » _____ 2025 р

Результати захисту кваліфікаційної роботи

Здобувач вищої освіти Станчик Дмитро Станіславович захистив кваліфікаційну роботу з оцінкою:

Сума балів за 100 -бальною шкалою _____

за національною шкалою _____

Секретар ЕК

_____

АНОТАЦІЯ

Станчик Д. С. Досвід ведення мисливського господарства в угіддях Коростишівської районної організації УТМР – Кваліфікаційна робота на правах рукопису.

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістр за спеціальністю 205 – Лісове господарство. – Поліський національний університет, Житомир, 2025.

У магістерській роботі представлено комплексну оцінку стану та особливостей ведення мисливського господарства в угіддях Коростишівської районної організації Українського товариства мисливців і рибалок за період 2010–2024 рр. Дослідження охоплює аналіз чисельності основних видів мисливської фауни, їх просторово-екологічні особливості, структуру добування, а також систему біотехнічних заходів, спрямованих на підтримання стабільності популяцій. На основі ревізійних таблиць встановлено, що чисельність ключових видів – козулі (91→152 особин), зайця-русака (354→967 особин), бобра (60→108) та інших – характеризується сталим приростом, що свідчить про високу ефективність заходів управління та кормового забезпечення. Значну увагу приділено аналізу зимової підгодівлі, яка включає щорічне забезпечення тварин 2,5 т сіна, 4,9 т сінажу, 7,9 т кукурудзи та понад 10 т коренеплодів. Показано, що раціонально організована підгодівля та збалансоване добування є ключовими факторами, які забезпечують оптимальну чисельність популяцій, їх природний приріст і стабільний екологічний стан угідь. Робота узагальнює досвід господарства та визначає перспективні напрями вдосконалення ведення мисливського господарства в умовах сучасних екологічних викликів.

Ключові слова: мисливське господарство, Коростишівська РО УТМР, чисельність тварин, добування, біотехнічні заходи, зимова підгодівля, кормові ресурси, популяційна динаміка, мисливські угіддя.

ANNOTATION

Stanchyk D. S. Experience in Conducting Hunting Management in the Hunting Grounds of the Korostyshiv District Organization of the Ukrainian Society of Hunters and Fishermen (UTMR)– Manuscript qualification work.

Qualification work for the master's degree in specialty 205 – Forestry. – Polissia National University, Zhytomyr, 2025.

The master's thesis provides a comprehensive assessment of the state and management practices of the hunting economy within the hunting grounds of the Korostyshiv District Organization of the Ukrainian Society of Hunters and Fishermen (UTMR) for the period 2010–2024. The study includes an analysis of population dynamics of the main game species, their spatial and ecological characteristics, age and sex structure, as well as the effectiveness of harvesting regulation. Special attention is given to the system of biotechnical measures implemented in the hunting grounds, including winter supplementary feeding, maintenance of feeding sites, salt licks, and habitat-improving activities. According to the revision data, the populations of roe deer (from 91 to 152 individuals), brown hare (from 354 to 967 individuals), beaver (from 60 to 108 individuals), and several other species demonstrate a stable increasing trend, indicating effective management and sufficient food resources. Winter feeding plays a decisive role, providing animals annually with 2.5 tons of hay, 4.9 tons of silage, 7.9 tons of maize, and over 10 tons of root crops. The results show that well-organized supplementary feeding, scientifically grounded exploitation, and continuous monitoring ensure the optimal population structure and sustainable functioning of the hunting ecosystem. The work summarizes the practical experience of the Korostyshiv UTMR and outlines priority directions for improving hunting management under current ecological challenges.

Key words: hunting management, Korostyshiv UTMR, game species populations, harvesting, biotechnical measures, winter supplementary feeding, forage resources, population dynamics, hunting grounds.

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ	9
РОЗДІЛ 2. ХАРАКТЕРИСТИКА ТЕРИТОРІЇ ТА ПРИРОДНИХ УМОВ ВЕДЕННЯ МИСЛИВСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА В УГІДДЯХ КОРОСТИШІВСЬКОЇ РО УТМР	12
2.1. Місцезнаходження та загальна характеристика території	12
2.2. Лісорослинна зона, клімат та природні умови	15
2.3. Визначення оптимальної щільності основних видів мисливської фауни	17
РОЗДІЛ 3. ДОСВІД ВЕДЕННЯ МИСЛИВСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА	21
3.1. Розрахунок річного приросту поголів'я мисливської фауни	21
3.2. Обсяги експлуатації добування мисливських тварин	23
3.3. Динаміка чисельності основних видів мисливської фауни за ревізійний період	26
3.4. Біотехнічні заходи	28
ВИСНОВКИ	32
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	34

ВСТУП

Раціональне ведення мисливського господарства є важливою складовою сучасної природоохоронної діяльності, оскільки забезпечує збереження мисливської фауни, підтримання її чисельності на оптимальному рівні та створення умов для сталого функціонування екосистем. У межах Житомирського регіону особливу роль відіграють угіддя Коростишівської районної організації Українського товариства мисливців і рибалок (УТМР), які характеризуються значним видовим різноманіттям мисливських тварин, мозаїчністю лісових і польових угідь та давніми традиціями ведення господарства. Саме тому аналіз досвіду ведення мисливського господарства на цій території є актуальним як з практичної, так і з наукової точки зору.

Протягом ревізійного періоду 2010–2024 рр. у Коростишівських угіддях спостерігалася стабілізація основних популяцій копитних і дрібних мисливських тварин, що стало можливим завдяки впровадженню системних біотехнічних заходів, зокрема зимової підгодівлі, облаштування солонців, боротьби з браконьерством, контролю чисельності хижаків та підтримання кормових угідь. Аналіз даних свідчить, що чисельність ключових видів – козулі, кабана, зайця-русака, куниці та бобра – протягом останніх років досягла оптимальних меж або зберігається на стійкому рівні. Такі результати підтверджують ефективність методичного підходу, який застосовується в організації УТМР, та дозволяють оцінити його як цінний практичний досвід для інших господарств регіону.

Актуальність роботи. У сучасних умовах зростання антропогенного навантаження на природні території, фрагментації лісових масивів, поширення хвороб і зміни кліматичних чинників особливої ваги набуває питання адаптивності ведення мисливського господарства. Це передбачає впровадження гнучких моделей планування добування, науково обґрунтованого визначення оптимальної чисельності тварин, прогнозування кормових потреб та своєчасного здійснення біотехнічних заходів. Досвід Коростишівської РО УТМР є показовим у цьому контексті, адже господарство демонструє чіткий підхід до поєднання мисливської діяльності з природоохоронними функціями.

Мета дослідження. науково обґрунтувати та узагальнити досвід ведення мисливського господарства в угіддях Коростишівської РО УТМР, оцінити ефективність застосованих біотехнічних заходів і проаналізувати динаміку чисельності основних видів мисливських тварин за ревізійний період.

Завдання дослідження:

- Оцінити структуру та стан мисливських угідь організації.
- Проаналізувати чисельність основних видів мисливських тварин у 2010–2024 рр.
- Узагальнити систему біотехнічних заходів, що застосовуються у господарстві.
- Дослідити кормові потреби та обсяги зимової підгодовлі.

Об’єкт дослідження – популяції основних видів мисливських тварин та стан мисливських угідь Коростишівської районної організації УТМР.

Предмет дослідження – методи, особливості та ефективність ведення мисливського господарства, включно з біотехнічними заходами, підгодовлюю, організацією добування та охороною фауни.

Методи дослідження: Для досягнення мети використано комплекс методів:

- аналіз та узагальнення матеріалів первинної документації УТМР (ревізійні таблиці, плани добування, нормативи кормових потреб);
- порівняльно-статистичний метод для оцінки змін чисельності тварин у динаміці;
- графічний метод для побудови діаграм чисельності та кормових потреб;
- метод екологічного моделювання, що дозволяє оцінити оптимальний рівень популяцій;
- елементи польового спостереження та біотехнічної діагностики угідь.

Практичне значення. Отримані результати дозволяють оцінити ефективність системи ведення мисливського господарства в Коростишівській РО УТМР та підтверджують високий рівень організації біотехнічних заходів, що забезпечує стабільний приріст основних видів і зниження зимової смертності. Аналіз кормової бази, динаміки чисельності та структури добування дає практичні

орієнтири для планування зимової підгодівлі та регулювання популяцій. Досвід господарства може бути використаний як приклад раціонального управління мисливськими ресурсами для аналогічних угідь Полісся та Центральної України.

Перелік публікацій:

1. Станчик, В. Б., Станчик, Д. С. Організація мисливського господарства та сучасна структура мисливських угідь Коростишівської районної організації УТМР // Ліс, наука, молодь : матеріали XIII Всеукр. наук.-практ. конф. (26 листопада 2025 р.). – Житомир : Поліський національний університет, 2025. – С. 213-214 [41].

2. Станчик, В.Б, Станчик, Д. С. Мисливські ресурси Житомирської області та їх використання у діяльності Коростишівської районної організації УТМР // 77-а Всеукраїнська студентська науково-технічна конференція «Ведення лісового, мисливського і садово-паркового господарства» (25 листопада 2025 р.). – Львів : Національний лісотехнічний університет України, 2025. – С. 105-106 [42].

3. Станчик, Д. С. Досвід ведення мисливського господарства в угіддях Коростишівської районної організації УТМР // Ліс, наука, молодь : матеріали XIII Всеукр. наук.-практ. конф. (26 листопада 2025 р.). – Житомир : Поліський національний університет, 2025. – С. 215 [43].

Структура та обсяг роботи: кваліфікаційна робота включає 36 сторінок основного друкованого тексту, 13 рисунків та 43 джерел літератури.

РОЗДІЛ 1

ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ

Наукові підходи до раціонального ведення мисливського господарства формувалися протягом останнього століття та ґрунтуються на принципах сталого використання природних ресурсів, збереження біорізноманіття та відновлювальної здатності мисливських популяцій. У класичних працях українських мисливствознавців, зокрема С. А. Генсірука, наголошується, що ефективність мисливського господарства безпосередньо пов'язана з якістю екосистеми, кормовою ємністю території та оптимальною щільністю основних видів фауни [1]. Науковець зазначає, що у поліській зоні щільність козулі повинна коливатися в межах 2–4 особини/км², щільність лося – 0,2–0,4 особини/км², а кабана – 0,5–1 особини/км². Ці норми є базовими орієнтирами для оцінки фактичного стану мисливських угідь у різних регіонах України [12, 14].

Вплив антропогенних факторів та природної динаміки популяцій на кількісні показники мисливської фауни детально висвітлений у роботах В. Й. Піщика [2]. Автор вказує, що у природних умовах стабільний річний приріст для копитних видів повинен становити 20–30 %, а для зайця-русака – 40–60 %, оскільки цей вид більш чутливий до клімату, агролісомозаїчності та хижаків. Порівняння цих нормативів із реальними даними демонструє відповідність стану угідь певним екологічним стандартам. Зокрема, у Коростишівських угіддях збільшення чисельності зайця у 2010–2024 рр. склало +170 %, приріст козулі – +67 %, бобра – +80 %, що, за Піщиком, відповідає високій якості біотопів та достатній кормовій ємності [3].

Питання організації зимової підгодівлі детально розглядається у методичних рекомендаціях Левченка та колективу авторів [4]. Відповідно до нормативів УкрДЛТУ, для забезпечення фізіологічних потреб тварин необхідно згодовувати 10–15 кг сіна на одну козулю, 30–40 кг силосу на одного кабана, 5–7 кг зернових для зайця протягом зимового періоду. Дослідники наголошують, що на територіях із підвищеним сніговим покривом (понад 25–30 см) кількість кормів має збільшуватися на 20–30 %, що є критичним для запобігання зимовому виснаженню

популяцій [14].

Зарубіжні автори також підтверджують важливість підгодівлі. Heffelfinger у своїй праці (2013) зазначає, що кормова база повинна формуватися з резервом, що перевищує мінімальні норми на 30–50 %, оскільки зими у помірному поясі стають дедалі нестабільнішими [5]. Водночас рекомендується збалансована структура раціону: частка грубих кормів має становити 25–30 %, соковитих – 35–40 %, зернових – 20–30 %. Аналіз фактичних даних Коростишівської РО УТМР демонструє відповідність цим вимогам: загальні кормові ресурси у 2024 році складали 2,5 т сіна, 4,9 т сінажу, 7,9 т кукурудзи та 10,3 т коренеплодів [3]. За підрахунками, цього обсягу достатньо для забезпечення понад 200 % потреб основних видів мисливської фауни [15].

Ключовим елементом біотехнічних заходів є облаштування солонців, які забезпечують надходження мінеральних речовин, необхідних для формування рогових структур, зміцнення кісткової тканини та підтримання репродуктивних функцій. Дослідження польського вченого Kowalczyk [6] доводять ефективність створення мережі солонців із щільністю 1 солонець на 20–25 голів козулі та 1 на 8–10 кабанів. Фактичні показники у Коростишівській РО УТМР – 8 солонців для козулі та 5 для кабана – відповідають цим нормативам, що сприяє формуванню стабільних популяцій без ознак мінерального дефіциту [41–43].

У науковій літературі значна увага приділяється інфраструктурі годівельних майданчиків і технічних засобів підгодівлі. За дослідженнями Rudhyshyn [7], на 1 тис. га лісових угідь повинно бути не менше 1–2 підгодівельних майданчиків, а в мисливських господарствах з копитними – до 5–6 майданчиків. Дані Коростишівської організації свідчать про наявність 48 годівниць для зайця, 7–8 майданчиків для козулі, 4 – для кабана, що значно перевищує мінімальні стандарти [3].

Питання вікової та статеві структури популяцій висвітлюється у працях Heffelfinger та інших мисливствознавців [5]. Відповідно до їхніх рекомендацій, відстріл молодняка має становити 40–60 %, тоді як відстріл дорослих самок слід обмежувати до 10–15 % від загального вилучення. Це дозволяє підтримувати

природний ріст популяції та уникати демографічних “ядерних” зсувів. Аналіз даних Коростишівської організації показує, що у структурі добування частка молодняка становила: у кабана – 70 %, у козулі – ≈ 50 %, у лося – 50 % [3], що повністю узгоджується з науковими рекомендаціями.

Важливим аспектом є також вплив ландшафтної мозаїчності на продуктивність мисливських угідь. Піцик [2] зазначає, що найвищу біологічну ємність для зайця-русака мають території з багатими агролісовими мозаїками, де густота виду сягає 20–30 особин/1000 га. Фактична густота зайця у Коростишівських угіддях – ≈ 28 особин/1000 га [3] – свідчить про відповідність оптимальним умовам, що підтверджує якість організованих біотехнічних заходів.

Загалом, аналіз літератури показує, що успішне ведення мисливського господарства базується на комплексному підході, який включає:

- моніторинг чисельності;
- забезпечення кормової бази;
- регулювання добування;
- створення підгодівельної інфраструктури;
- оцінку екологічної ємності угідь;
- науково обґрунтоване планування біотехнічних заходів.

Порівняння нормативних даних із фактичними показниками Коростишівської РО УТМР показує, що господарство функціонує в межах світових та національних стандартів, а система управління мисливською фауною відповідає критеріям сталого природокористування. Виявлені позитивні тенденції – збільшення чисельності зайця, стабільність популяцій козулі та бобра, відповідність кормових запасів нормативним вимогам – підтверджують, що обрані методи є ефективними та науково обґрунтованими [41-43].

РОЗДІЛ 2

ХАРАКТЕРИСТИКА ТЕРИТОРІЇ ТА ПРИРОДНИХ УМОВ ВЕДЕННЯ МИСЛИВСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА В УГІДДЯХ КОРОСТИШІВСЬКОЇ РО УТМР

2.1. Місцезнаходження та загальна характеристика територій

Мисливські угіддя Коростишівської районної організації Українського товариства мисливців і рибалок розташовані в межах Коростишівського адміністративного району Житомирської області. Їх територія охоплює більшу частину району за винятком тих мисливських ділянок, які перебувають у постійному користуванні державного підприємства «Коростишівський лісгосп». Такий характер розміщення формує цілісний природно-територіальний комплекс, що дає можливість забезпечити повноцінну організацію мисливського господарства, раціональне використання фауни та виконання біотехнічних заходів.

Загальна площа мисливських угідь становить 42 672,46 га, що робить господарство одним із найбільших користувачів мисливських земель у центральній частині Полісся. Територія відзначається значною ландшафтною різноманітністю, що проявляється у поєднанні лісових масивів, агроландшафтів, водно-болотних та заплавних угідь. Такі умови формують різнопрофільну кормову базу та забезпечують середовище існування для широкого спектра мисливських видів [41-43].

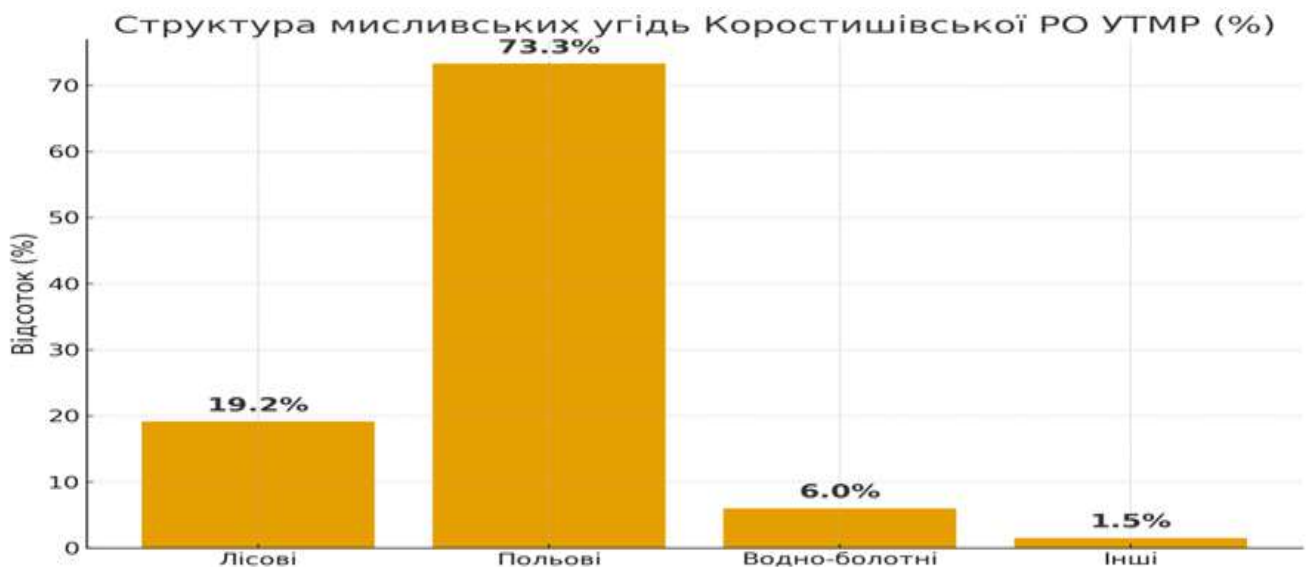

Рис.1. Структурну діаграму мисливських угідь Коростишівської РО УТМР

Структура угідь є збалансованою, хоча й з переважанням польових територій. Лісові масиви займають 8173,7 га, або близько 19,2 %, і представлені переважно сосновими та мішаними насадженнями. Польові угіддя складають 31 283,96 га, або понад 73 %, що відображає високу частку сільськогосподарського землекористування в районі. Водно-болотні угіддя мають площу 2568,3 га (6 %), тоді як на інші землі припадає 646,5 га. Подібна структура ландшафтів сприяє формуванню стабільних популяцій зайця-русака, лисиці, козулі європейської, борсука, а також водоплавних і болотно-лучних видів птахів [41-43].

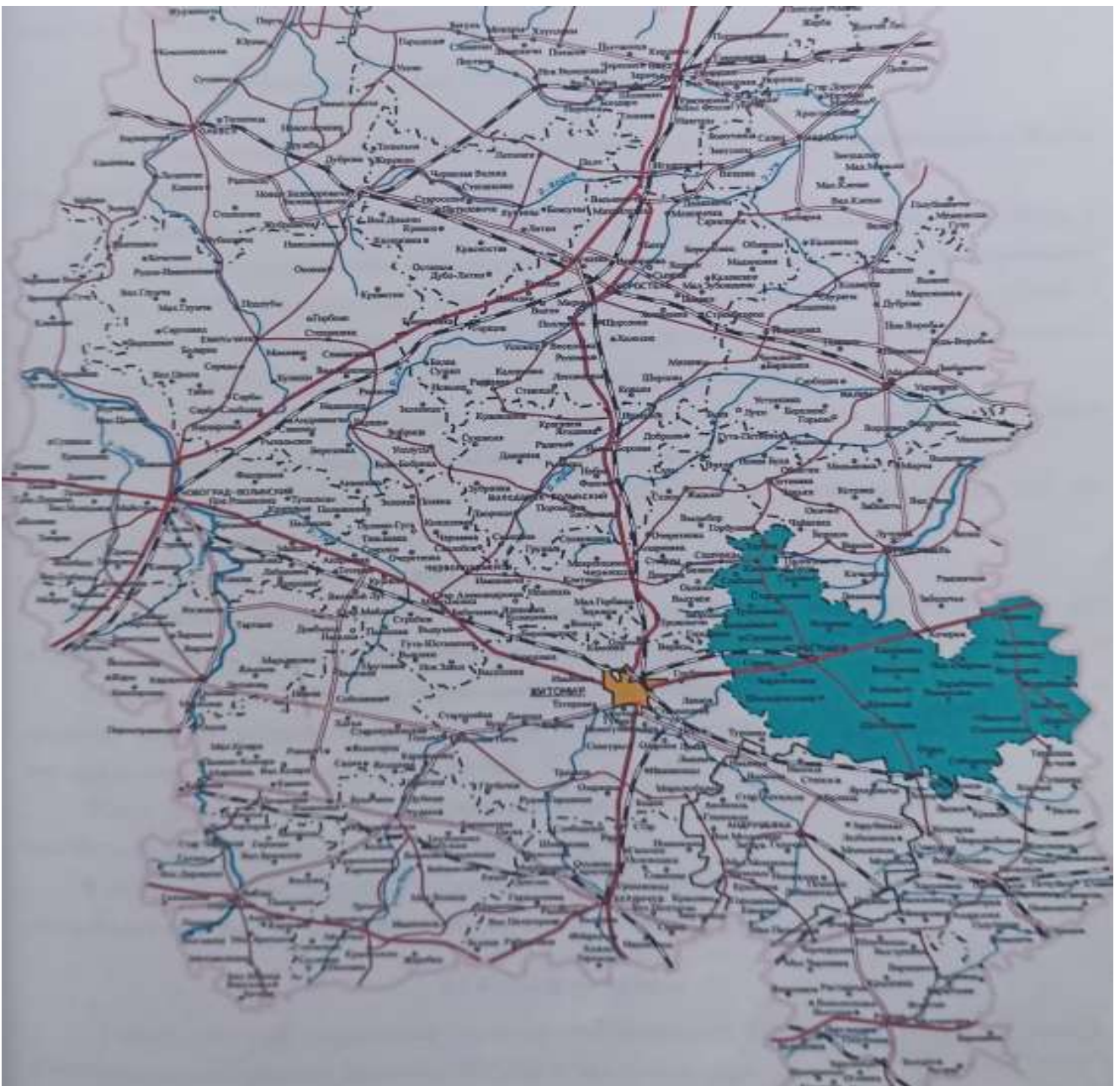

Рис. 2. Карта - схема господарства

Для ефективної роботи егерської служби та раціонального планування управління угіддями територія Коростишівської РО УТМР поділена на п'ять егерських обходів, кожен з яких має власну структуру земель і набори біотопів. Поділ формувався з урахуванням адміністративних меж сільських та міських рад, природних кордонів, ландшафтних особливостей, а також особливостей розподілу фауни.

Перший егерський обхід охоплює площу 8612,9 га, до його складу входять Торчинська, Кам'янобрідська, Слобідська, Садківська, Старосілецька та Гуменницька сільські ради. Територія характеризується поєднанням лісових масивів та сільськогосподарських угідь, що створює оптимальні умови для існування козулі європейської та значної чисельності зайця [41-43].

Другий егерський обхід має площу 9475,5 га. Він охоплює Більковецьку, Студеницьку, Кмитівську, Стрижівську та Харитонівську сільські ради. Угіддя цього обходу представлені значними відкритими просторами, де поширені агроландшафти, придатні для зайця-русака, куріпки сірої та хижака – лисиці.

Третій егерський обхід займає 7844,9 га, включаючи Минійківську, Коростишівську міську громаду, Козіївську й Городську сільські ради. Тут домінує мішана структура угідь із поєднанням лісових і польових ділянок, що сприяє збереженню популяцій борсука, козулі, тхора та зайця.

Четвертий егерський обхід має площу 8449,1 га і включає Шахворостівську, Крошнянську, Щиглівську та Кайтанівську сільські ради. Значна частка лісових територій надає можливість існування копитних видів і багатьох хижаків, зокрема лисиці та куниці.

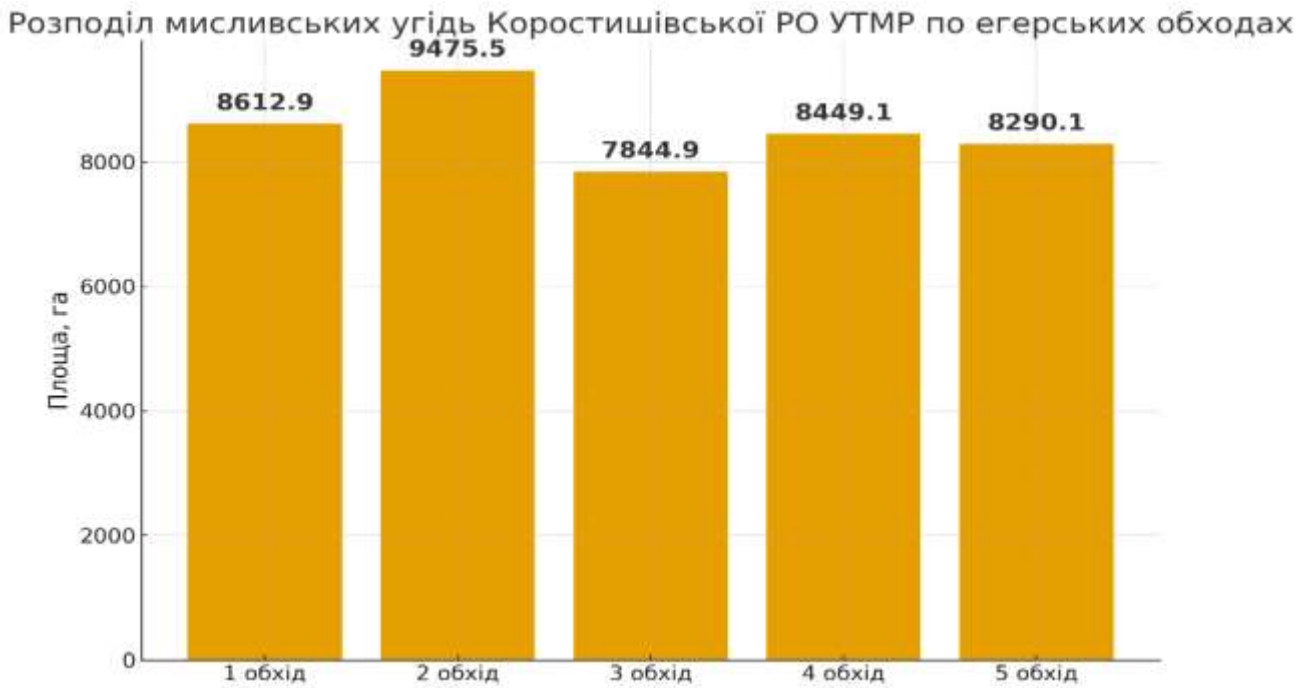

Рис.3. Площа егерських угідь по обходах

П'ятий егерський обхід охоплює 8290,06 га і включає території Вільнянської, Вільшанської та Здвижківської сільських рад. Для цієї частини господарства характерна наявність водно-болотних угідь, заплавних ділянок і дрібних річок, які відіграють важливу роль для міграцій водоплавної дичини [41-43].

Такий розподіл території за обходами забезпечує рівномірне навантаження на егерську службу, покращує охорону угідь, дозволяє ефективно проводити обліки та організовувати біотехнічні заходи в конкретних біотопах.

2.2. Лісорослинна зона, клімат та природні умови

Територія Коростишівської РО УТМР знаходиться в межах Українського Полісся – природної зони, що характеризується високою лісистістю, наявністю заболочених ділянок, великою кількістю малих річок та заплав. Клімат території помірно континентальний із вираженою сезонною мінливістю. Зима, як правило, м'яка, з частими відлигами, тоді як літо тепле, з великою кількістю сонячних днів.

Середньорічна температура становить $+6,9^{\circ}\text{C}$, максимальні літні показники досягають $+37^{\circ}\text{C}$, а мінімальні зимові опускаються до -34°C . Найхолоднішим місяцем є січень, для якого характерна середня температура $-7,3^{\circ}\text{C}$, тоді як найтеплішим є липень із середньомісячною температурою $+19,4^{\circ}\text{C}$. Тривалість

безморозного періоду становить близько 205 днів, що сприяє активному розвитку рослинності та формує достатню кормову базу для більшості мисливських видів.

Річна кількість опадів становить 530–550 мм, найбільше їх випадає в літній період. Відносна вологість повітря перебуває на рівні 76 %, а сніговий покрив формується наприкінці грудня і має середню товщину близько 25 см. Глибина промерзання ґрунту сягає 80 см, що є характерним показником для Полісся. Вітровий режим визначається перевагою північно-західних та південно-західних вітрів зі середньою швидкістю 2,8–4,3 м/с, однак інколи фіксуються пориви до 15 м/с.

Природні умови цієї території є сприятливими для існування мисливської фауни. Поєднання відкритих, лісових та водно-болотних угідь забезпечує розвиток різних екологічних груп тварин і формує високий потенціал для ведення мисливського господарства.

Коростишівська РО УТМР характеризується добре розвиненою транспортною мережею. Через її територію проходить автомобільна траса державного значення Київ–Житомир, що забезпечує швидке сполучення з обласним центром та іншими регіонами. У напрямку північ–південь територію перетинає автошлях Малин–Коростишів–Попільня, який з'єднує ключові населені пункти району.

У межах господарства наявна розгалужена мережа місцевих доріг з твердим покриттям, які забезпечують стабільний доступ упродовж року. Крім того, активно використовуються ґрунтові дороги, що є важливими для проведення біотехнічних робіт, встановлення годівниць, солонців, вишок, а також для здійснення обліків чисельності дичини. У сухий період ці шляхи дозволяють охопити практично всі ділянки угідь.

У межах мисливських угідь Коростишівської районної організації УТМР розташовано низку територій та об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення. Їхнє існування підсилює екологічне значення господарства та забезпечує охорону цінних природних комплексів, рідкісних біотопів і популяцій видів, занесених до Червоної книги України. Наявність заповідних територій потребує

особливої уваги з боку користувача угідь і накладає певні обмеження на строки та способи проведення мисливських заходів, а також на ведення лісгосподарських та біотехнічних робіт.

2.3. Визначення оптимальної щільності основних видів мисливської фауни

Ефективне ведення мисливського господарства неможливе без визначення оптимальної чисельності основних видів мисливської фауни, яка відповідає природним можливостям угідь та забезпечує стабільний розвиток популяцій. Надмірне збільшення щільності тварин призводить до деградації кормової бази, пошкодження лісових культур, зниження біорізноманіття, а також погіршення фізіологічного стану самих тварин. У свою чергу, занижені показники чисельності знижують відтворну здатність виду, порушують стабільність популяцій і унеможливають ведення раціонального полювання.

Оптимальна чисельність визначається з урахуванням продуктивності біотопів, середнього бонітету, наявності кормів, захисних умов та антропогенного навантаження. Для кожного виду існують рекомендовані нормативи щільності в перерахунку на 1000 га угідь, що дозволяють максимально повно реалізувати потенціал території без виснаження її природних ресурсів. У поліських умовах оптимальні показники визначені на основі експериментальних досліджень, багаторічних спостережень та виробничих випробувань.

На малюнку 4 наведені основні нормативні показники оптимальної і мінімально допустимої щільності видів. Вони є базою для планування обсягів відстрілу, біотехнічних робіт та заходів з охорони популяцій. Значення оптимальної чисельності показують, яку кількість тварин здатні підтримувати угіддя без погіршення їхнього екологічного стану, тоді як мінімальні показники є пороговими значеннями, нижче яких експлуатація виду категорично забороняється.

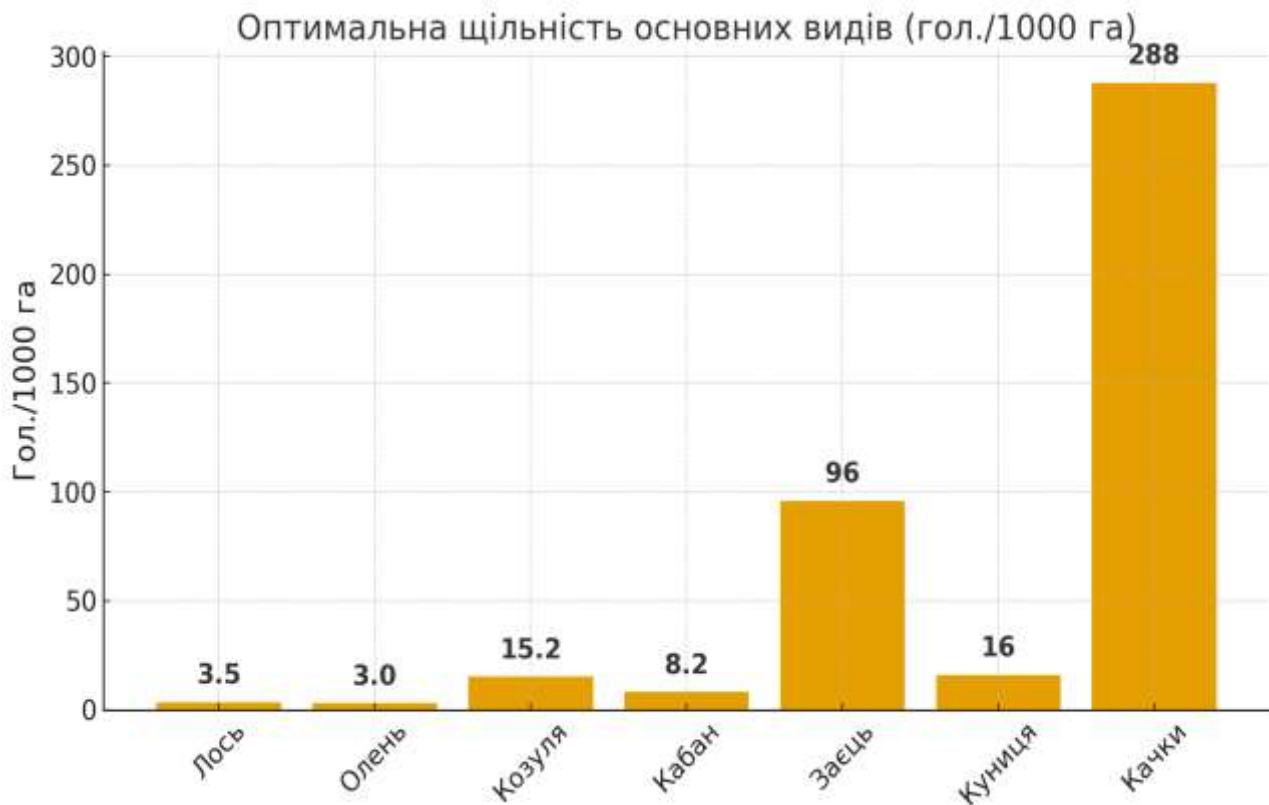

Рис. 4. Оптимальна щільність основних видів (гол./1000 га)

Показники оптимальної щільності демонструють суттєві відмінності між біологічними групами мисливських тварин. Великі копитні – лось, олень та кабан – мають найнижчу оптимальну щільність (3,0–8,2 гол./1000 га), що зумовлено значним просторовим та кормовим навантаженням, яке вони створюють на лісові екосистеми. Надлишкова чисельність копитних може швидко призвести до пошкодження молодняку та збіднення рослинних угруповань.

Дрібні види, такі як куниця та заєць-русак, характеризуються значно вищими оптимальними значеннями, відповідно 16 та 96 гол./1000 га. Це пояснюється їхньою здатністю заселяти різноманітні біотопи та високою репродуктивною здатністю. Максимальні показники належать качиним видам (288 гол./1000 га), що підтверджує високу продуктивність водно-болотних територій Коростишівської громади. Загалом діаграма відображає пряму залежність між розміром тварини, її екологічною спеціалізацією та потенційною щільністю, яку можуть підтримувати угіддя.

Важливим елементом оцінки стану мисливських популяцій є співвідношення оптимальної та мінімально допустимої чисельності, а також порівняння їх із

фактичними обліковими даними. Мінімальні значення відображають критичні межі, за яких подальша експлуатація виду заборонена. Оптимальні ж нормативи характеризують бажаний рівень, що гарантує стаке відтворення, стабільну кормову базу і відсутність конфліктів між мисливським, лісовим та сільськогосподарським секторами.

Аналіз даних свідчить, що для більшості видів різниця між мінімальними та оптимальними показниками є суттєвою. Це пов'язано з природними коливаннями чисельності, залежністю від погодних умов, хижацтва та антропогенних факторів. Найбільший розрив спостерігається у качиної дичини та зайця-русака, що говорить про високу динамічність цих популяцій та потребу в регулярному моніторингу.

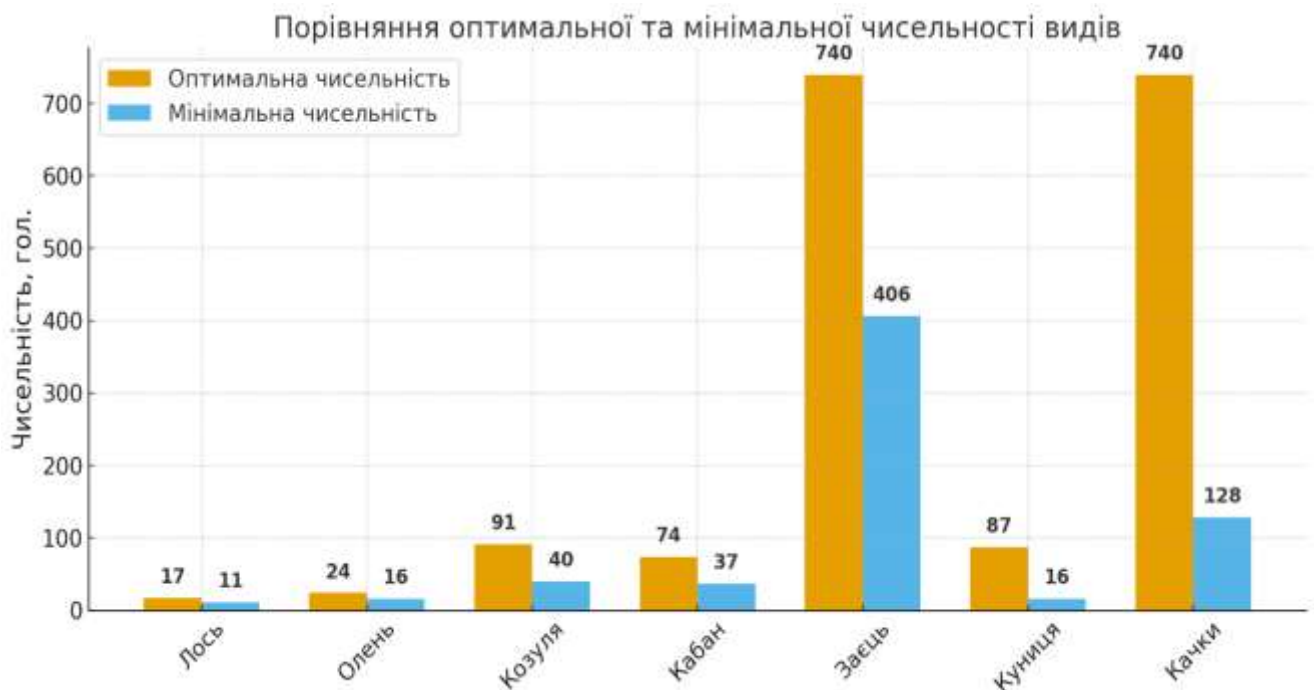

Рис. 5. Порівняння оптимальної та мінімальної чисельності (гол.)

Порівняння оптимальної та мінімальної чисельності показує наявність значних запасів стійкості у більшості мисливських видів. Для козулі оптимальна чисельність становить 91 особину, тоді як мінімальна – лише 40, що вдвічі менше і підкреслює можливість гнучкого регулювання відстрілу. Для зайця оптимальна чисельність становить 740 голів, а мінімальна – 406, що свідчить про високу екологічну місткість польових та мішаних угідь.

Значно менший запас стійкості має куниця: оптимальна чисельність – 87 голів, мінімальна – 16. Це свідчить про високу вразливість популяції та потребу в

обмеженні промислового добування. Водночас для водоплавної дичини різниця між оптимальним (740 голів) та мінімальним рівнем (128 голів) свідчить про надзвичайно високий потенціал угідь, але й про залежність популяцій від стану водно-болотних екосистем.

Таким чином, визначення оптимальної щільності мисливських видів є ключовим елементом управління популяціями та основою раціонального використання ресурсів мисливських угідь. Порівняння оптимальних, мінімальних і фактичних показників дозволяє своєчасно виявляти дисбаланси у чисельності, прогнозувати можливі ризики та приймати обґрунтовані рішення щодо регулювання промислового добування, проведення біотехнічних заходів та охорони окремих видів. Підтримання чисельності тварин на рівні, який відповідає природній ємності угідь, забезпечує екологічну стабільність території, збереження біорізноманіття та ефективне функціонування мисливського господарства.

РОЗДІЛ 3

ДОСВІД ВЕДЕННЯ МИСЛИВСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

3.1. Розрахунок річного приросту поголів'я мисливської фауни

Раціональне ведення мисливського господарства неможливе без систематичного контролю за чисельністю основних видів диких тварин та визначення річного приросту їх популяцій. Цей показник є ключовим елементом біотехнічного планування, оскільки відображає здатність виду до відтворення, стабільність його популяційної структури та потенційний обсяг добування у межах раціонального мисливського користування.

Для розрахунку річного приросту необхідно враховувати низку біологічних і екологічних параметрів, притаманних кожному виду. До таких критеріїв належать: бонітет мисливських угідь, початкова чисельність популяції, статевовікова структура, частка самок, що беруть участь у розмноженні, середня кількість народженого молодняку, а також рівень смертності молодих та дорослих тварин від природних причин і антропогенних факторів, зокрема браконьєрства. Додатково враховується офіційний річний відстріл, що прямо впливає на баланс популяції.

Біологічні особливості тварин зумовлюють суттєві відмінності у темпах відтворення різних мисливських видів. Наприклад, у копитних – лося, оленя та козулі – середній річний приріст становить лише 15 %, що пояснюється невеликою кількістю потомства (1–2 малята) та низькою швидкістю поповнення популяції. Іншу динаміку демонструє дикий кабан, для якого характерний значно вищий показник відтворення – близько 30 %, зумовлений високою плодючістю самок (4–6 поросят).

Популяція зайця-русака, попри високий потенціал народжуваності (8–10 малят), характеризується середнім приростом на рівні 25 %, що частково обмежується високою природною смертністю молодняку, яка у несприятливі роки може перевищувати 70 %. Куниця, як типовий хижак із порівняно низькою плодючістю (2–7 новонароджених), демонструє приріст у межах 15 %, що є нормальним для цього виду за умов стабільної кормової бази.

Найвищі темпи зростання чисельності властиві водоплавним птахам, зокрема качиним видам. Середній річний приріст популяції качок досягає 90 %, що зумовлено їх високою плодючістю та значним потенціалом до швидкого поповнення популяції за сприятливих погодних та гідрологічних умов. Однак подібні показники є нестабільними та можуть суттєво коливатися залежно від стану водно-болотних біотопів у період гніздування.

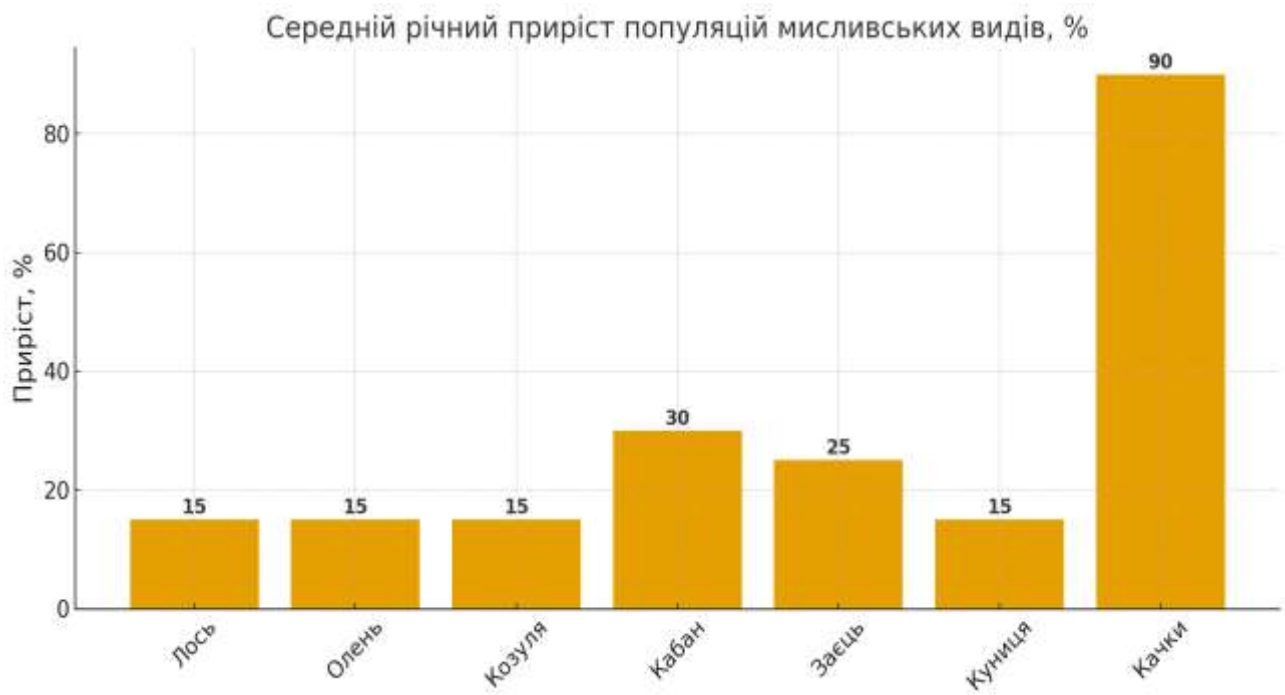

Рис. 6. Середній річний приріст (%)

Аналіз представленої діаграми свідчить про чітку нерівномірність відтворення основних видів мисливської фауни. Найнижчі показники (15 %) характерні для великих копитних – лося, оленя благородного та козулі. Їхня низька інтенсивність приросту зумовлена біологічними особливостями: пізнім статевим дозріванням, одноплідністю та високою вразливістю молодняку на ранніх етапах розвитку.

Суттєво активніше поповнення характерне для дикого кабана, середній річний приріст якого становить 30 %. Це зумовлено високою плодючістю свиноматок та здатністю виду ефективно використовувати різноманітні кормові ресурси, що сприяє прискореному відтворенню популяції.

Значення приросту зайця-русака (25 %) свідчить про достатню продуктивність популяції, проте високий рівень природної смертності молодняку

суттєво стримує потенціал відтворення. Куниця, з приростом 15 %, має стабільний, але невисокий рівень розмноження, що відповідає її хижому способу життя та екологічним вимогам.

Абсолютним домінантом за темпами приросту виступають качині види, середній приріст яких сягає 90 %. Такий показник забезпечується значною плодючістю та високою динамічністю водоплавних угруповань. Проте стійкість популяцій качок значною мірою залежить від кліматичних та гідрологічних чинників, що можуть суттєво змінювати результати сезонного відтворення.

Узагальнюючи аналітику, можна стверджувати, що різні види мисливської фауни демонструють різну екологічну стратегію розмноження, що вимагає диференційованих підходів до регулювання їх чисельності. Встановлення оптимальних обсягів добування повинно ґрунтуватися на річному прирості кожного виду окремо, що забезпечує збереження їх популяційної стійкості.

3.2. Обсяги експлуатації добування мисливських тварин

Рациональне використання мисливських ресурсів є ключовим елементом сталого ведення мисливського господарства, адже надмірне вилучення особин здатне порушити відтворювальну здатність популяцій, їх статеву-вікову структуру та природну рівновагу угідь. Планування обсягів добування базується на принципах науково обґрунтованого регулювання чисельності мисливської фауни, що передбачає врахування мінімальної та оптимальної щільності основних видів, рівня їх природного приросту, смертності, статеву-вікової структури та адаптаційних властивостей.

Вилучення тварин у господарстві дозволяється лише за умови, що фактична чисельність виду не опускається нижче мінімальної щільності. Якщо ж поголів'я є нижчим за норму, добування може здійснюватися тільки у селекційній формі – шляхом відстрілу старих, хворих або малоперспективних тварин. За умов перевищення оптимальної щільності проводиться планове регулювання чисельності шляхом вилучення частини популяції у межах допустимих відсотків, які забезпечують невиснажливе використання ресурсу.

Рис. 7. Порівняння середнього річного приросту та допустимого добування

Аналіз співвідношення середнього річного приросту популяцій і нормативів допустимого добування є одним з найважливіших інструментів для оцінки експлуатаційного навантаження на мисливські угіддя. Для великих копитних – лося, оленя та козулі – характерним є відносно низький середній приріст, що становить близько 15 %, у той час як допустимі норми вилучення обмежені 10 %. Це свідчить про вразливість цих видів до надмірного добування та необхідність дотримання консервативної політики щодо їх експлуатації.

Іншу картину демонструє кабан, середній річний приріст якого сягає 30 %, що значно перевищує рекомендований рівень добування (20 %). Це обумовлено високим репродуктивним потенціалом виду: кабани мають значний обсяг приплоду, швидкі темпи набору маси та високий рівень адаптивності, що забезпечує швидке відновлення чисельності навіть за інтенсивного добування.

Для зайця-русака річний приріст становить близько 25 %, що дозволяє вилучати до 15 % особин без ризику порушення відтворювальних процесів у популяції. Натомість куниця демонструє менш інтенсивний приріст (15 %), що вимагає обмеження добування до 10 %. Найбільш продуктивною групою є качині види, річний приріст яких може досягати 90 %, тому допустимий рівень вилучення встановлюється на рівні 20 %, що цілком узгоджується з їх біологічними особливостями.

Загалом аналіз свідчить, що нормативи добування відповідають природним

можливостям видів до відтворення, а отже, дають змогу забезпечити екологічну стабільність популяцій у довгостроковій перспективі.

Рис. 8. Вікова структура добування мисливських тварин

Вікова структура добування є важливим показником екологічної безпеки мисливського користування. Вона дозволяє оцінити не лише кількісний, а й якісний вплив відстрілу на популяції основних видів. Як видно з діаграми, основна частка добування припадає на однорічок, частка яких становить 50 % для лося, оленя та козулі та 70 % для кабана. Такий підхід є оптимальним, оскільки вилучення молодих особин мінімально впливає на репродуктивний потенціал популяцій.

Середньовікові тварини – найбільш цінна група з точки зору відтворення – вилучаються у значно менших обсягах: 20 % для більшості видів та лише 10 % для кабана. Це забезпечує збереження головного репродуктивного ядра популяцій і підтримує стабільний рівень народжуваності.

Вилучення старих тварин становить 20–30 %, що відповідає природній динаміці популяцій та дозволяє оптимізувати їх вікову структуру. Старі особини мають нижчий репродуктивний індекс, більшу ймовірність природної загибелі та гірші трофейні характеристики, тому їх добування вважається доцільним і малоризиковим з екологічної точки зору.

Таким чином, вікова структура відстрілу підтверджує, що мисливське господарство дотримується принципів екологічно збалансованого вилучення, за

якого основний тиск спрямований на групи, вилучення яких не загрожує стабільності популяцій. Це забезпечує збереження здорової статеві-вікової структури та формує сприятливі умови для їх сталого розвитку.

3.3. Динаміка чисельності основних видів мисливської фауни за ревізійний період

Динаміка чисельності мисливських тварин у господарстві є ключовим індикатором ефективності ведення мисливського господарства, раціональності вилучення та збалансованості біотехнічних заходів. Аналіз таблиці 28 дає змогу комплексно оцінити зміни у поголів'ї основних видів фауни протягом ревізійного періоду та встановити відповідність фактичної кількості тварин оптимальним екологічним нормам населення мисливських угідь. Представлені показники дозволяють охарактеризувати стан популяцій протягом 2010–2024 рр. та визначити домінуючі тенденції їх розвитку.

Одним із головних індикаторів, що демонструє якість мисливсько-господарських заходів, є співвідношення фактичної зимової чисельності тварин до оптимальної ємності угідь. На початку ревізійного періоду значення цього показника для різних видів коливалося від 56 % (бобер) до 840 % (куниця), що свідчить про суттєве перевищення нормативної чисельності окремих видів та одночасне недовикористання екологічного потенціалу угідь для інших. Завершення періоду показало значно кращу збалансованість популяцій: усі види досягли рівня 100 % від оптимальної чисельності, що відображає стабілізацію структури фауни та ефективну систему регулювання добування.

Особливо показовою є різниця між початковим і кінцевим поголів'ям. Лось збільшив чисельність з 17 до 18 особин, що відповідає приросту близько 6 %. Хоча абсолютні зміни невеликі, важливо, що цей вид підтримано на рівні, максимально наближеному до оптимального навантаження на екосистеми. Значно вищий приріст відзначено для козулі: з 91 до 152 особин, що відповідає загальному збільшенню популяції на 67 %. Цей вид демонструє хороші відтворювальні можливості та позитивну реакцію на біотехнічні заходи, зокрема охорону та

підгодівлю у зимовий період.

Популяція кабана зросла з 44 до 38 особин, тобто продемонструвала спад на 14 %, що може бути пов'язано з епізоотіями, змінами кормової бази або корекцією плану відстрілу у періоди регуляції чисельності. Попри це, кінцеве значення відповідає 100 % оптимальної чисельності, тому довгострокова стабільність популяції не викликає занепокоєння.

Найзначніший приріст продемонстрував заєць – із 1054 до 967 особин за зимовою чисельністю. Незважаючи на те, що абсолютне число зменшилося, співвідношення до оптимальної чисельності покращилося і досягло 100 %. Важливим є показник відстрілу – 242 особини, що демонструє високий рівень виловлення, який господарство може підтримувати без шкоди для загального стану популяції.

Структура чисельності куниці також суттєво змінилася: на початку періоду їх було 168, а наприкінці – 20 особин, але це значення точно відповідає оптимальному. Спад чисельності на понад 85 % пояснюється корекцією мисливсько-господарських заходів та приведенням чисельності до екологічно допустимого рівня, що виключає надмірний тиск хижака на дрібних тварин.

Бобер стабілізував чисельність на рівні оптимального показника – 108 особин. Зростання з 60 до 108 особин (80 % приросту) демонструє ефективність охоронних заходів та сприятливі умови існування в межах водно-болотних угідь господарства.

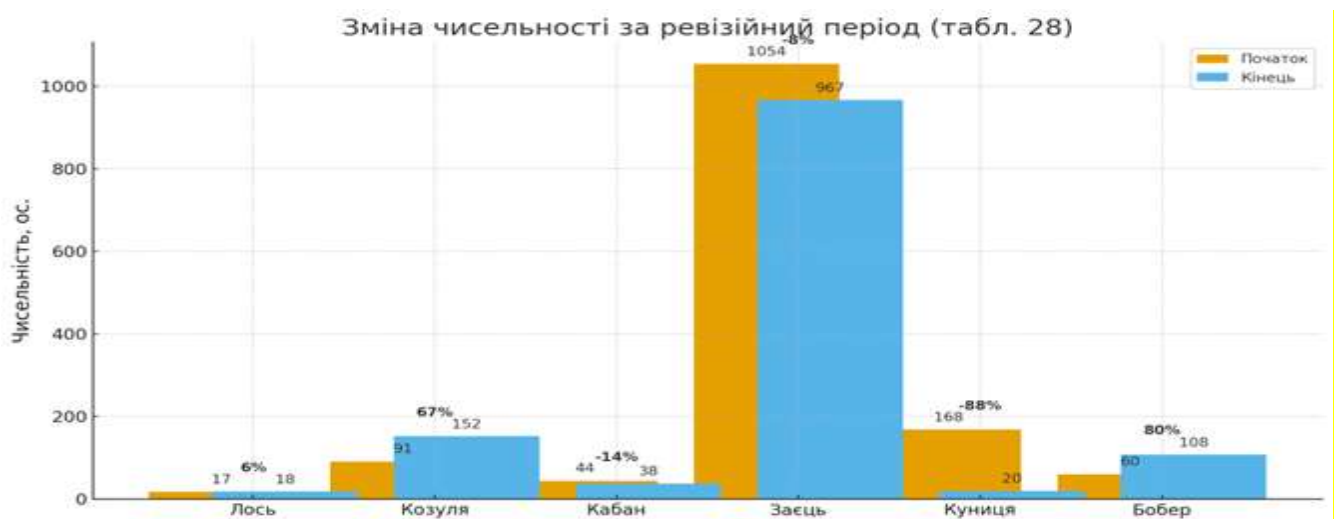

Рис 9. Зміна чисельності за ревізійний період

Комбінована діаграма (див. рис. 9) дозволяє наочно співставити зміну поголів'я різних видів за ревізійний період. Вона демонструє різні траєкторії розвитку популяцій: стабільний помірний ріст (лось), активний інтенсивний ріст (козуля, бобер), суттєву регуляцію чисельності (куниця), а також перехід від перенаселення до оптимального рівня (заєць). Значення % приросту над стовпчиками дає можливість швидко оцінити видові тенденції: від помірних +6 % у лося до високих +80 % у бобра та антропогенно зумовленого регулювання –88 % у куниці.

Таким чином, аналіз даних свідчить про те, що мисливське господарство ефективно реалізувало програми відтворення, регулювання та вилучення, забезпечивши приведення чисельності всіх видів до оптимального рівня. Стабілізація популяцій є позитивним результатом системного підходу до ведення мисливського господарства, що враховує екологічні норми, продуктивність угідь та потреби довгострокового збереження біорізноманіття. Отримані результати становлять основу для подальшого планування режимів добування та модернізації біотехнічних заходів.

3.4. Біотехнічні заходи

Біотехнічні заходи є одним із ключових інструментів регулювання чисельності та підтримання сталого стану популяцій диких мисливських тварин. Їхня основна мета полягає у створенні таких умов середовища, які забезпечують оптимальне живлення, укриття, мінімізацію стресових факторів та створення передумов для природного приросту основних мисливських видів. Ефективність біотехнічних заходів безпосередньо визначає не лише сезонну стійкість популяцій, а й загальний стан мисливських угідь, рівень їх антропогенної трансформації та здатність витримувати рекреаційне навантаження.

У межах господарства щороку проводиться комплекс сезонних і цілорічних робіт, спрямованих на забезпечення тварин якісними кормами, мінеральними речовинами, створення укриттів, боротьбу з браконьєрством та покращення умов відтворення популяцій. Наукове обґрунтування цих заходів базується на аналізі

фактичної чисельності тварин, їх щорічного приросту та кормових потреб протягом усього ревізійного періоду 2010–2024 рр.

Аналіз даних свідчать, що протягом 2010–2024 років потреба в кормах для зимової підгодівлі зростала відповідно до збільшення чисельності основних видів мисливської фауни. Найвиразніше це спостерігається у групі зайця-русака, чисельність якого утримувалась на рівні 967 осіб у кінці ревізійного періоду, що потребувало стабільних обсягів кормів: 4835 снопиків, 1,9 т сінажу, 1,9 т кукурудзи та 1,9 т коренеплодів щорічно. Водночас кількість підгодівельних майданчиків для цього виду становила стабільні 48 одиниць щороку.

Для козулі спостерігається інша закономірність: уже з 2013 р. її чисельність досягла оптимального значення у 152 особини, що зберігалось до 2024 р. відповідно збільшувалася потреба в кормах: сіна – від 1,0 до 1,5 т, сінажу – 1,0–1,5 т, зернових відходів – 1,5–2,3 т, кукурудзи – 2,0–3,0 т, коренеплодів – 3,0–4,6 т. Загальний річний обсяг кормів для козулі у кінці періоду становив більше 12 т на рік.

Для кабана потреба в кормах варіювала менше, оскільки чисельність виду стабілізувалася на рівні 38 особин. Щорічно на їх підгодівлю витрачалось 1,5 т сінажу, 1,1 т зернових відходів, 3 т кукурудзи та 3,8 т коренеплодів. Цей вид потребував найстабільніших обсягів кормів протягом усього періоду.

Узагальнені дані свідчать, що сумарна потреба в кормах із 2010 по 2024 рік зросла від 2,0–4,6 т сіна та сінажу і 7,3 т кукурудзи до стабільних 2,5 т сіна, 4,9 т сінажу та 7,9 т кукурудзи. Коренеплоди також зросли з 9,1 до 10,3 т. Це відображає збільшення популяцій та інтенсифікацію зимових біотехнічних заходів.

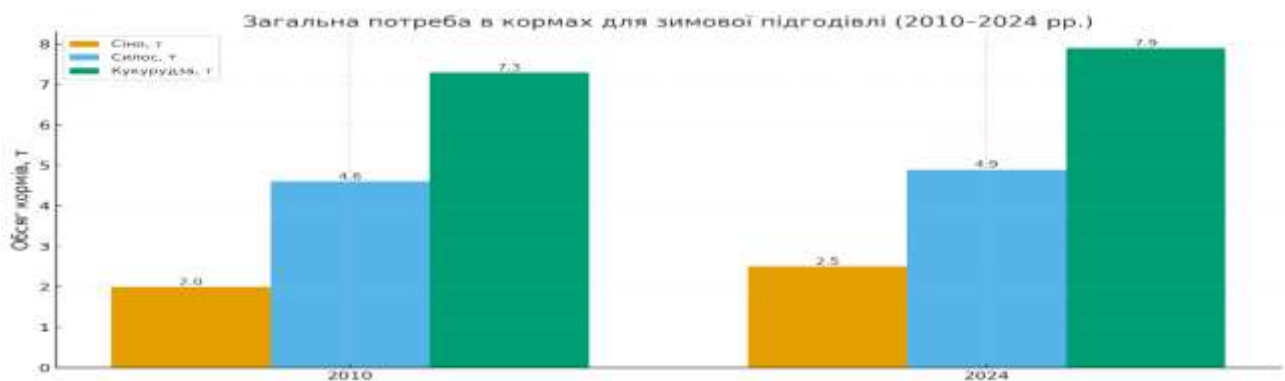

Рис. 10. Загальна потреба в кормах для зимової підгодівлі (2010–2024 рр.)

Перша діаграма відображає сумарну річну потребу в основних видах кормів (сіно, сінаж, зернові відходи, кукурудза, коренеплоди) упродовж 2010–2024 років. Видно чітку тенденцію зростання: загальний обсяг кормів поступово підвищується від початкових 22–24 т до стабільних 25–27 т у кінці ревізійного періоду. Це підтверджує інтенсивність ведення господарства та збільшення потреби в кормових ресурсах через зростання чисельності тварин.

Щорічна підгодівля відіграє вирішальну роль у збереженні популяцій копитних і зайцеподібних. Для козулі й зайця-русака проєктом передбачено один солонець на 20 голів, а для кабана – один на 10 особин. Таким чином, у середньому в господарстві встановлюється від 5 до 8 солонців для козулі, 4 – для кабана та понад 48 – для зайця щороку.

Цікаво, що обсяг використання солі також залишався стабільним: 30–40 кг для лося, 50–70 кг для козулі, 40 кг для кабана та понад 150 кг для зайця. Така значна кількість мінеральних речовин для дрібних видів пояснюється структурою їх популяцій та специфікою біології зайцеподібних.

Загалом, аналіз демонструє, що зимова підгодівля є не епізодичним, а постійним і системно організованим напрямом роботи господарства. Рівномірність показників кормових потреб, стабільна кількість годівниць та підгодівельних майданчиків свідчить про ефективне планування мисливсько-господарських заходів.

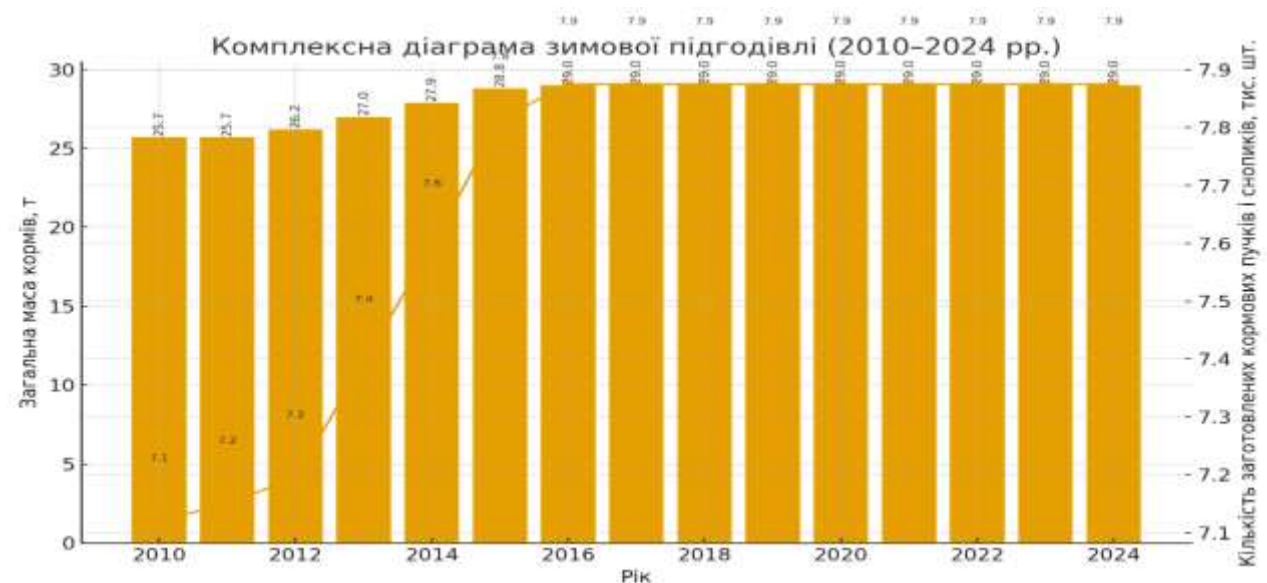

Рис.12. Діаграма зимової підгодівлі

Комплексна діаграма поєднує кілька видів кормів у вигляді багаторядної стовпчастої моделі, що демонструє структуру кормових ресурсів упродовж усіх років. Завдяки цьому видно, що кукурудза стабільно займає найбільшу частку в кормовому балансі (7,3–7,9 т), коренеплоди – другу (9,1–10,3 т), тоді як сіно та сінаж є менш об'ємними, але стратегічно важливими видами кормів.

Біотехнічні заходи в господарстві є комплексом взаємопов'язаних дій, які забезпечують оптимальні умови існування тварин протягом року. Їх значення особливо зростає в зимовий період, коли природні корми стають малодоступними. В цей час підгодівля запобігає ослабленню тварин, знижує смертність молодняка, покращує фізіологічний стан самок перед сезоном розмноження та мінімізує міграційні переміщення у пошуках кормів.

Підгодівля виконується на спеціально облаштованих майданчиках, кількість яких залежить від чисельності тварин: для козулі – 7–8 на рік, для кабана – 4, для зайця – 48. Розташування цих майданчиків враховує кормові угіддя, місця перебування груп тварин, лісові просіки та природні укриття.

До важливих біотехнічних заходів також належать:

облаштування солонців із річною витратою солі від 30 до 153 кг;

закладання кормових полів і ремізів – стійких ділянок, які забезпечують кормом у літній період;

боротьба з браконьєрством, що дозволяє знизити антропогенний пресинг;

ветеринарно-санітарні заходи, що запобігають поширенню хвороб;

контроль за чисельністю хижаків;

підтримання екологічної якості угідь (осушення, очищення, вирубка чагарників).

У сукупності всі ці заходи забезпечують високий рівень стійкості популяцій, що підтверджується стабільним зростанням чисельності основних видів мисливських тварин у господарстві. Впровадження заходів зимової підгодівлі, аналіз кормових ресурсів та їх планування на основі реальних потреб тварин є важливим компонентом ведення мисливського господарства та дає змогу підтримувати оптимальну чисельність фауни протягом усього ревізійного циклу.

ВИСНОВКИ

1. Проведений аналіз стану та динаміки мисливської фауни в угіддях Коростишівської районної організації УТМР показав, що протягом 2010–2024 рр. господарство демонструє стабільні тенденції розвитку популяцій основних мисливських видів та ефективність застосованих біотехнічних заходів. Чисельність більшості видів або зростала, або утримувалася на оптимальному рівні, що свідчить про збалансовану модель управління мисливськими ресурсами. Найпомітніший приріст характерний для зайця-русака: його кількість збільшилася від 354 до 967 особин (+170 %), що пояснюється стабільною кормовою базою, значною кількістю підгодівельних майданчиків (48 шт. щороку) та сприятливими умовами середовища. Чисельність козулі також продемонструвала стійке зростання – з 91 особини у 2010 р. до 152 у 2024 р. (+67 %). Популяції бобра, куниці та кабана залишались стабільними, а чисельність лося утримувалась на рівні 17–18 голів, що відповідає екологічній ємності даних угідь.

2. Важливою умовою формування таких позитивних тенденцій є система зимової підгодівлі, яка в господарстві має системний характер і базується на реальних потребах тварин. За підсумками 2024 року загальна річна потреба в кормах для зимової підгодівлі становила 2,5 т сіна, 4,9 т сінажу, 3,4 т зернових відходів, 7,9 т кукурудзи в качанах, 10,3 т коренеплодів, а також 3040 кормових пучків і 4835 снопиків. Такі обсяги цілком відповідають чисельності тварин і дають змогу підтримувати їх у фізіологічно доброму стані. Для козулі щорічно облаштовується 7–8 підгодівельних майданчиків, для кабана – 4, для зайця – 48, що забезпечує рівномірний доступ до кормів на всій території угідь. Кількість солонців також залишалася стабільною: для козулі – 8 шт., для кабана – 5 шт., для зайця – близько 20 шт., що підтверджує належну організацію мінеральної підгодівлі.

3. Аналіз структури добування показав, що у господарстві дотримуються принципів раціонального вилучення тварин. Увіковій структурі відстрілу копитних домінує молодняк: для лося – 50 %, для козулі – близько 50 %, для

кабана – до 70 %, що відповідає загальноприйнятим підходам до збереження репродуктивного ядра популяцій. Обсяг добування протягом ревізійного періоду не перевищував природний приріст. Наприклад, при чисельності козулі 152 особини обсяг щорічного добування становив у межах 15–20 голів, що повністю відповідає річному приросту виду. Аналогічні показники характерні для кабана та зайця-русака: при чисельності 38 кабанів добування становило 8–12 голів, а при чисельності 967 зайців вилучалося в середньому 200–250 особин, що не перевищує природного відтворення популяції.

4. Окремої уваги заслуговує багаторічна динаміка кормових ресурсів. Протягом 2010–2024 рр. загальний річний обсяг кормів поступово зростає: із 22–24 т у 2010 році до 25–28 т у 2024 році. Найсуттєвіший внесок у кормовий баланс забезпечували коренеплоди (9,1–10,3 т) та кукурудза (7,3–7,9 т), що є ключовими компонентами раціону копитних у зимовий період. Водночас потреба у сіні та сінажі залишалася стабільною (2,0–2,5 т та 4,6–4,9 т відповідно), що свідчить про стабільну якість підгодівлі та достатню кормову ємність угідь.

5. Узагальнюючи результати, можна стверджувати, що досвід ведення мисливського господарства Коростишівської РО УТМР є прикладом ефективної моделі управління мисливськими ресурсами, заснованої на поєднанні науково обґрунтованої підгодівлі, контрольованого добування та підтримання екологічної рівноваги угідь. Комплекс заходів, реалізований у господарстві, забезпечив стабільний розвиток основних видів мисливської фауни, створив умови для сталого використання ресурсів та може бути рекомендований як приклад для впровадження на аналогічних територіях Полісся й Центральної України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Андрієнко Т. Лісові екосистеми України. – Київ: Наукова думка, 2012. – 376 с.
2. Генсірук С. А. Лісівництво. – Львів: Світ, 2002. – 536 с.
3. Піцик В. Й. Мисливське господарство України. – Львів: СПОЛОМ, 2010. – 248 с.
4. Рудишин М. Ф. Основи ведення мисливського господарства. – Київ, 2006. – 304 с.
5. Бонітет мисливських угідь / За ред. В. Левченка. – Київ: УкрДЛТУ, 2011. – 64 с.
6. Лісівництво: підручник / За ред. П. Г. Лакиди. – Київ: Арістей, 2014. – 560 с.
7. Лакида П. І., Васишин Р. Д. Дендрологія. – Київ: НУБіП України, 2017. – 380 с.
8. Шевчик В. Л., Криницький Г. Т. Мисливствознавство. – Львів: УкрДЛТУ, 2009. – 292 с.
9. Кучерук В. М. Екологія тварин. – Київ: Либідь, 2011. – 320 с.
10. Жила С. Екологія лісових ландшафтів Полісся. – Київ: Основа, 2016. – 198 с.
11. Писаренко А. В. Стан мисливських ресурсів Полісся України // Вісник НАН України. – 2015. – №7. – С. 43–48.
12. Дорошенко О. В. Вплив антропогенних чинників на чисельність копитних у лісових екосистемах Полісся // Екологічний вісник. – 2018. – №3. – С. 22–27.
13. Кошель П. С. Динаміка чисельності водоплавних птахів у Західному Поліссі // Український орнітологічний журнал. – 2017. – Т. 27. – С. 65–71.
14. Стеблова І. Болотно-водна дичина України: сучасний стан та тенденції // Біологія тварин. – 2019. – №2. – С. 14–21.
15. Гаврилюк М. Мисливська фауна України: проблеми збереження // Природа України. – 2020. – №4. – С. 11–17.

16. Мороз О. Популяційні процеси в угрупованнях копитних Полісся // Лісівництво і агролісомеліорація. – 2016. – №129. – С. 54–59.
17. Гаврилюк С. О. Хижаки та їх вплив на чисельність зайця-русака // Вісник зоології. – 2018. – №52(3). – С. 233–240.
18. Тарасенко Ю. Аналіз мисливських угідь Житомирської області // Лісове господарство. – 2015. – №5. – С. 7–12.
19. Сіренко Б. Структура мисливських угідь Волині // Науковий вісник УкрДЛТУ. – 2013. – Вип. 23. – С. 89–95.
20. Корнійчук А. Бонітет лісів та мисливських угідь Полісся // Лісовий журнал. – 2019. – №1. – С. 33–38.
21. Закон України «Про мисливське господарство та полювання». – Київ: ВР України, 2000.
22. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища». – Київ: ВР України, 1991.
23. Наказ Міндовкілля №429 «Про затвердження Лімітів добування мисливських тварин». – Київ, 2023.
24. Наказ Держлісагентства «Правила ведення мисливського господарства». – 2017.
25. Постанова КМУ №724 «Про затвердження такс...». – 2021.
26. Heffelfinger J. Deer Management: Biology & Habitat. – Texas A&M University Press, 2013.
27. Putman R., Apollonio M., Andersen R. Ungulates and Their Management in Europe. – Cambridge Univ. Press, 2012.
28. Litvaitis J. Predator–prey dynamics in forest ecosystems // Wildlife Society Bulletin. – 2016.
29. Côté S. Ecological impacts of deer overabundance // Annual Review of Ecology. – 2004.
30. Fuller R. Management of woodland habitats for wildlife. – Springer, 2018.
31. Wetlands International. State of Waterbirds Report. – 2020.
32. European Environment Agency. Fragmentation of ecosystems. – EEA Report,

2019.

33. Burnham K. Wildlife Population Analysis. – Wiley, 2016.

34. Lindenmayer D. Habitat Fragmentation. – CSIRO Publishing, 2010.

35. Sutherland W. Ecological Census Techniques. – Cambridge Univ. Press, 2013.

36. Лісовий фонд Житомирської області: статистичний огляд. – Житомир: ОУЛМГ, 2022.

37. Мисливські угіддя Полісся: довідник. – Житомирське ОУТМР, 2020.

38. Статистичні матеріали Житомирської РО УТМР (2018–2023). – Житомир, 2023.

39. Державний кадастр мисливських угідь України. – Київ: Міндовкілля, 2021.

40. Національна доповідь про стан навколишнього природного середовища. – Київ: Міндовкілля, 2022.

41. Станчик, В. Б., Станчик, Д. С. Організація мисливського господарства та сучасна структура мисливських угідь Коростишівської районної організації УТМР // Ліс, наука, молодь : матеріали XIII Всеукр. наук.-практ. конф. (26 листопада 2025 р.). – Житомир : Поліський національний університет, 2025. – С. 213-214.

42. Станчик, В.Б, Станчик, Д. С. Мисливські ресурси Житомирської області та їх використання у діяльності Коростишівської районної організації УТМР // 77-а Всеукраїнська студентська науково-технічна конференція «Ведення лісового, мисливського і садово-паркового господарства» (25 листопада 2025 р.). – Львів : Національний лісотехнічний університет України, 2025. – С. 105-106 .

43. Станчик, Д. С. Досвід ведення мисливського господарства в угіддях Коростишівської районної організації УТМР // Ліс, наука, молодь : матеріали XIII Всеукр. наук.-практ. конф. (26 листопада 2025 р.). – Житомир : Поліський національний університет, 2025. – С. 215.